

Dr Elżbieta Gajek

Wolne zasoby edukacyjne na lekcji języków obcych

Nauczyciele i uczniowie świadomi wartości edukacyjnych zasobów Internetu i umiejący posługiwać się narzędziami cyfrowymi do wyszukiwania wartościowych treści zadają sobie pytanie, w jaki sposób mogą korzystać z potrzebnych im zasobów cyfrowych zgodnie z prawem, prawo autorskie bowiem chroni każdy utwór i prawa jego twórcy. Powoduje to ogromne komplikacje w tworzeniu i dzieleniu się wiedzą, w korzystaniu z materiałów edukacyjnych i modyfikowaniu ich w celu uczenia się i nauczania innych. Z drugiej zaś strony dostępność materiałów cyfrowych oraz idea szerokiego udostępniania treści, która stanowiła podstawę tworzenia i rozwoju Internetu, zachęca do korzystania z zamieszczonych na stronach WWW materiałów. Dla nauczycieli języków obcych zasoby cyfrowe w języku, którego nauczają, stają się obecnie niezbędne. Powszechna jest wiedza, że dla celów prywatnych (uczenie się, rozrywka) można korzystać z tekstowych i audiowizualnych materiałów internetowych – po to przecież zostały umieszczone w sieci. Najlepiej ich nie kopiować i nie modyfikować. Jednak w celu wykorzystania ich podczas lekcji często wymagają one selekcji, modyfikacji i adaptacji. Wówczas pojawiają się pytania: Co mogę wziąć? Co mogę zmienić? Jeśli wykorzystywane są materiały obcojęzyczne, dodatkowo pojawiają się pytania: Jakie zapisy prawa mnie obowiązują? Czy pochodzące z kraju twórcy, czy stosowane w kraju użytkownika?

Trzeba stwierdzić, że prawo nie jest jasne i precyzyjne – dopiero tworzą się zapisy odpowiadające potrzebom twórców i użytkowników materiałów internetowych, jednak uczniowie powinni mieć możliwość poznania w szkole podstawowych zasad legalnego korzystania z materiałów cyfrowych. Powinni też nabrać nawyków stosowania tych zasad w praktyce. Dlatego świa-

domość praw użytkownika z zachowaniem chronionych praw twórcy jest potrzebna nauczycielowi w codziennej praktyce.

Sytuacja nauczycieli języków jest szczególna – materiałem edukacyjnym bowiem może być każdy tekst napisany lub wypowiedziany w języku obcym lub obraz ilustrujący obiekty kultury tego języka. Dlatego należy zacząć od poznania podstaw prawa autorskiego i idei wolnych zasobów edukacyjnych. Poniżej przedstawione zostaną techniki pracy wprowadzające ideę wolnych zasobów edukacyjnych na lekcji języka obcego.

Praca z tekstem – wybrane informacje o prawie autorskim i wolnych licencjach

Zadaniem nauczyciela jest przekazanie uczniom podstaw wiedzy o ochronie własności intelektualnej i wolnych zasobach edukacyjnych. Nauczyciele różnych przedmiotów mogą podzielić się tym zadaniem. Nauczyciele języków obcych, zachęcając do przeczytania tekstów na powyższe tematy, wprowadzą słownictwo z tego zakresu.

Z nastolatkami o wyższym poziomie znajomości języka – gimnazjalistami i licealistami – warto wybrać fragment tekstu, w którym przedstawiona jest w wybranym języku podstawowa terminologia z zakresu ochrony własności intelektualnej i wolnych zasobów. Można zacząć od zasobów Wikipedii w języku polskim, przejść do wybranego języka, a w szczególności do odnośników hipertekstowych podanych przez autorów hasła. Można też przygotować WebQuest, za pomocą którego uczniowie samodzielnie poznają ideę wolnych zasobów edukacyjnych.

Dobrym przykładem krótkiego i przystępnie napisanego tekstu o tym, jak korzystać z dziedzictwa europejskiego w domenie publicznej, są warunki użytkowania zasobów projektu Europeana.eu¹ (europeana.eu/portal/termservice.html). Warunki te są przedstawione w wielu językach (wybór języka w prawym górnym rogu strony).

Po wykonaniu WebQuestu uczniowie wiedzą, że korzystając z utworów z Internetu wykonanych przez inną osobę, zawsze mają obowiązek podać źródło, czyli informację, kto jest autorem, skąd i kiedy treść została pobrana. Ponadto znają wolne licencje i rozumieją zalety korzystania z nich.

Młodszym dzieciom ideę wolnych zasobów trzeba raczej przedstawić ustnie w języku polskim lub obcym – odpowiednio do wieku, bez wchodzenia w zawiłości prawne. Powinny wiedzieć, że jeśli korzysta się z utworów pobranych z Internetu wykonanych przez inne osoby, należy podać nazwisko autora i adres strony. Powinny także poznać i rozumieć znaki graficzne odpowiadające np. licencjom *Creative Commons*.

Kolejnym krokiem jest pokazanie uczniom, zarówno młodszym, jak i starszym, sposobów wyszukiwania treści w obcym języku opublikowanych w Internecie z zachowaniem reguł wolnych licencji.

Wyszukiwanie wolnych zasobów

Wyszukiwarka Google w opcji „szukanie zaawansowane” oferuje możliwość wyszukiwania treści objętych wybraną licencją.

Po włączeniu opcji „szukanie zaawansowane” wyboru licencji dokonuje się w ostatniej linii z li-

sty możliwości (rys. 1). Warto wskazać uczniom możliwość wyboru języka i regionu.

Po wybraniu licencji kolejne ćwiczenie polega na sprawdzeniu, jakie materiały – teksty lub grafika – pojawiają się, jeśli uczniowie szukają informacji o znanych miejscach, czyli np. Big Ben w Londynie, Wieża Eiffla w Paryżu czy Reichstag w Berlinie. Na znalezionych stronach uczniowie powinni znaleźć znaki licencji. Materiałów dostępnych na wolnych licencjach jest znacznie mniej, ale wystarczająco dużo. Na przykład poszukiwanie fotografii Big Bena w Google w opcji „grafika” bez określenia licencji daje około 546 milionów stron, natomiast z określoną licencją od 200 do 3000. Różnica jest znacząca, ale nieistotna z punktu widzenia nauczyciela lub ucznia – fotografię wybiera się po przejrzeniu kilkunastu zdjęć.

Podawanie informacji o źródłach wykorzystanych materiałów

Kolejnym krokiem w uczeniu przestrzegania prawa i ochrony własności intelektualnej jest nauczenie dzieci podstaw zapisów bibliograficznych. Systematyczne wymaganie podawania bibliografii na każdym etapie edukacyjnym wyrobi prawidłowe nawyki.

Według normy PN ISO-690-2 oprócz nazwisk autora, tytułu i innych wymaganych danych określających dzieło powinny znaleźć się następujące zapisy:

- [online] – w celu zaznaczenia, że materiał pochodzi z Internetu,
- [dostęp 25 lipca 2012] – w celu określenia, kiedy materiał został pobrany z sieci,

Rys. 1. Wybór licencji w wyszukiwarce Google

¹ *Terms of use*, dostęp 25.07.2012, <http://europeana.eu/portal/termservice.html>

- dostępny w World Wide Web <http://www.europeana.eu> – w celu podania adresu strony internetowej.

Przykładowy zapis w języku polskim²:

P. Lis, *Polscy studenci w USA* [online] [dostęp 20 listopada 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://onet.pl/portalnaukowy/stud.php> nauka³.

Przykładowy zapis w języku angielskim:

CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland* [online]. Texinfo ed. 2.1. [Dortmund, Germany]: WindSpiel, November 1994 [cited 10 February 1995]. Available from World Wide Web: <<http://www.germany.eu.net/books/carroll/alice.html>>⁴

Przykładowy zapis w języku francuskim:

ESCOLA, Marc. Figures morales. In *Frontières de la fiction* [colloque en ligne]. Commentaire posté en réponse à l'intervention de Gilles Magniont "Nouveaux ressorts de la fiction chez les moralistes classiques". Paris: Association Fabula. Message du 13/3/2000. Disponible sur: <<http://www.fabula.org/forum/colloque99/282.php>>. (Consulté le 16.03.2004)⁵

Przykładowy zapis w języku niemieckim:

Willamowski, M. (2000). Zitierfähigkeit von Internetquellen. *JurPC Web-Dok*, 78/2000. Online in Internet: URL: <http://www.jurpc.de/aufsatz/20000078.htm> (Stand 05.05.2003)⁶

Publikowanie własnych materiałów z określeniem licencji

Uczniowie często tworzą własne materiały, czy to na prośbę lub polecenie nauczyciela, czy to dla przyjemności. Dobrze byłoby, aby korzystali świadomie z materiałów z domeny publicznej lub objętych licencjami *Creative Commons* i stosowali się do licencji wskazanej przez autora oryginału. Podobnie na końcowym etapie pracy nad materiałami edukacyjnymi całkowicie samodzielnie wykonanymi uczniowie powinni opatrzyć je licencją określającą prawa do wykorzystania tych utworów.

Materiały dla nauczycieli

W celu poszerzenia własnej wiedzy i obserwowania działań ruchu wolnego oprogramowania oraz śledzenia jego rozwoju, a także podążania za zmianami zapisów prawa nauczyciele mogą korzystać ze stron im przeznaczonych.

Dla anglistów:

- *OER Commons*: www.oercommons.org/
Open Educational Resources infoKit: open-educationalresources.pbworks.com/w/page/24836860/What%20are%20Open%20Educational%20Resources

Dla germanistów:

- *Open Educational Resources*: www.e-teaching.org/didaktik/recherche/oer/

Dla romanistów:

- *Les ressources éducatives libres*: scideralle.org/+Declaration-de-Paris-sur-les+.html

Wyżej wymienione strony mogą być także źródłem tekstów do pracy z uczniami zaawansowanymi językowo.

Podsumowanie

Budzenie w uczniach świadomości legalnego korzystania z materiałów internetowych oraz potrzeby podawania źródeł bibliograficznych jest jednym z wymogów współczesnej edukacji. Lekcje języków obcych podejmujące ten temat pomagają uczniom doświadczyć, że wolne zasoby edukacyjne są przedmiotem zainteresowania licznych organizacji, nauczycieli i uczniów w wielu krajach. Korzystanie z materiałów opublikowanych na zasadzie wolnych licencji chroni nauczycieli i uczniów przed oskarżeniem o kradzież własności intelektualnej. Publikowanie własnych zasobów na wolnych licencjach ułatwia życie wszystkim, którzy będą chcieli z nich skorzystać.

Autorka jest adiunktem w Instytucie Lingwistyki Stosowanej na Uniwersytecie Warszawskim

² W niniejszej publikacji częściowo uprościliśmy zapis bibliograficzny, wychodząc z założenia, że podanie daty dostępu i adresu WWW samo przez się sygnalizuje, że źródłem informacji jest Internet. Przy okazji podkreślamy, że w odniesieniu do przypisów i bibliografii najważniejsza jest konsekwentne stosowanie jednej metody opisu w obrębie dzieła [przyp. red.].

³ Normy dotyczące sporządzania opisów bibliograficznych, dostęp 25.07.2012, <http://www.home.umk.pl/~koma/Normy.htm>

⁴ Excerpts from International Standard ISO 690-2 Information and documentation – Bibliographic references – Part 2: Electronic documents or parts thereof, dostęp 25.07.2012, http://museodeltraje.mcu.es/downloads/INTERNATIONAL_STANDARD_ISO-690-2.pdf

⁵ Kyheng, R. LA RÉFÉRENCE BIBLIOGRAPHIQUE : NORME ET PRAXIS À l'aide des spécialistes en sciences humaines et sociales, dostęp 25.07.2012, http://www.revue-texto.net/Redaction/Dossier_S/Kyheng_References.html

⁶ Zitieren von Onlinequellen, Open-Access-Server SciDok: Wissenschaftliche Dokumente der Universität des Saarlandes, dostęp 2.07.2012, <http://scidok.sulb.uni-saarland.de/doku/zitieren.php>